

Салюк М.Р. Гумусовий стан дерново-підзолистих ґрунтів Малого Полісся, підстелених щільними карбонатними породами. Вивчено гумусовий стан дерново-підзолистих ґрунтів, підстелених щільними карбонатними породами. Оцінено профільний розподіл гумусу у цих ґрунтах та розраховано запаси гумусу. Проаналізовано показники гумусового стану у залежності від змін чинників ґрунтоутворення.

Ключові слова: дерново-підзолисті ґрунти, підстелені щільними карбонатними породами, гумус, запаси гумусу, гумусовий стан, органічна речовина.

Salyuk M.R. Humic state of sod-podzolic soils laying on tight carbonate rocks of Small Polissja. Humic state of sod-podzolic soils laying on tight carbonate rocks is studied. Profile distribution of humus in these soils is evaluated and reserves of humus are calculated. Indicators of humus status depending on changes of factors of soil formation are analyzed.

Keywords: sod-podzolic soils laying on tight carbonate rocks, humus, reserves of humus, humus status, organic matter.

Салюк М.Р. Гумусовое состояние дерново-подзолистых почв Малого Полесья, подстилаемых плотными карбонатными породами. Изучено гумусовое состояние дерново-подзолистых почв, подстилаемых плотными карбонатными породами. Оценено профильное распределение гумуса в этих почвах и рассчитано запасы гумуса. Проанализированы показатели гумусового состояния в зависимости от изменений факторов почвообразования.

Ключевые слова: дерново-подзолистые почвы, подстеленные плотными карбонатными породами, гумус, запасы гумуса, гумусовый состояние, органическое вещество.

Надійшла до редколегії 02.09.2013

УДК 911.2:502

Харченко В. В.,

Національний університет харчових технологій

ЕКОСТАНИ ПРИКИЇВСЬКИХ РЕКРЕАЦІЙНО ВИКОРИСТОВУВАНИХ ЛАНДШАФТІВ

Ключові слова: екостани ландшафтів, природні й антропогенні стани ландшафтів, докорінні перетворення геокомплексів, відновлюваність ландшафтів, рекреаційні ресурси, рекреаційногосподарський потенціал, екотуризм

Постановка проблеми. Ландшафтна оболонка є комплексним утворенням. Усі її складові мають прямі та зворотні зв'язки. Стійка рівновага такого динамічного комплексу забезпечується збалансованою саморегулюючою діяльністю всіх біотичних організмів, що використовують абіотичні джерела речовини і енергії.

Антропогенний вплив на ландшафти призводить до порушень їх природної рівноваги. Наслідки означених порушень нині важко спрогнозувати. Тож, людство на початку третього тисячоліття опинилося у складному й суперечливому стані.

З одного боку, господарювання людини, особливо у ХХ сторіччі, призвело до виникнення гострих геоекологічних проблем. Закономірним результатом нераціонального використання природних ресурсів, особливо –

невідновних, стала деградація природного середовища, зниження природно-ресурсного потенціалу і забруднення довкілля. Продовження такого природокористування може призвести у майбутньому до глобальної катастрофи, що зробить Землю непридатною для життя людини. Припинення господарської діяльності – неможливе в наслідок катастрофічності для людської цивілізації.

З іншого боку, прогрес у розвитку науки і технологій, досягнутий протягом останніх ста років, вражає. Якщо його темпи зростатимуть і надалі, то вирішення багатьох нинішніх проблем буде знайдено. У майбутньому людство зможе відмовитися від використання невідновних джерел сировини й енергії, виробництво стане безвідходним, довкілля буде очищене від забруднюючих речовин. Результати географічних, біологічних та інших досліджень закономірностей функціонування природних комплексів і їх компонентів дадуть можливість здійснити повсюдні ефективні заходи щодо ренатуралізації та оздоровлення довкілля.

Складність і суперечливість нинішнього становища очевидна. Продовження природокористування може знищити людство. Але, щоб науково-технічний прогрес тривав в інтересах майбутнього процвітання людини, – необхідно продовжувати господарювати й підтримувати темпи економічного розвитку.

Вирішення означеної суперечності полягає в поширенні діяльності таких видів, які найменше шкодять довкіллю та є економічно вигідними.

Організована і контрольована рекреація у придатних для її розвитку регіонах чи не найкраще відповідає наведеним вимогам. Особливо це важливо для України, де частка сфери туризму у валовому внутрішньому продукті складає лише 2,2 %, тоді як її внесок у світовий ВВП за даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) складає 9 % [14].

Перспективними для розвитку рекреації є багаті на відповідні ресурси регіони, що знаходяться поблизу великих міст. Прикладом такого регіону поблизу Києва є боярський. У природно-господарському відношенні він є Боярським природно-господарським підрайоном [12].

Мета статті. Аналіз екостанів прикиївських ландшафтів, що мають високий рекреаційногосподарський потенціал і використовуються для відпочинку, в тому числі стихійного – одночасно з природокористуваннями інших видів.

Рекреаційні ресурси Боярського підрайону. Практично всі ландшафтні комплекси Боярського підрайону (деякі – після здійснення певних господарських заходів) придатні для розвитку в їхніх межах рекреації, і всі ці ландшафти знаходяться поблизу столиці.

Територія Боярського підрайону становить майже 192 км². Межі підрайону мають природне й антропогенне походження: південна – межа Києво-Святошинського району з Васильківським і Дзвінківського лісництва Васильківського району з півдня; західна – межа заплави річки Ірпеня із заходу; північна – межа розподілу сфер впливу Боярки / Білогородки та

Боярки / Вишневого на формування природно-господарських підрайонів; східна – Одеський автобан [12].

Ландшафти міста Боярки і підрайону мають значну естетичну цінність, чим приваблюють сюди у великій кількості рекреантів. Навіть у середині 1990-х Боярку відвідувало близько 100 тис. гостей щороку [5].

Краєзнавець Т.Зубкова так характеризує боярські рекреаційні ресурси: “Чисте, свіже повітря у лісі та на берегах річки Притварки, чарівний каскад озер, розсипи ягід, вологий аромат грибів та глиці, тихий легіт цілющих трав у заказнику, граціозні косулі та грайливі білочки – лише дешиця з того, що дарує боярська природа жителям міста і його гостям” [5, с. 15].

Боярка ще за царських часів – у ХІХ столітті – виникла як дачно-курортне поселення біля станції Боярка. Поселення мало значення кліматичного курорту для лікування легеневих хворих. Такому лікуванню сприяли цілющі фітонциди, якими насичували повітря навколишні ліси. А переважання вітрів західного та північно-західного напрямків протягом усього року запобігає проникненню сюди забруднених повітряних мас Києва. Боярське повітря і тепер є одним із найчистіших у малих містах і курортах України.

Очищають повітря і лісові масиви. Один гектар стиглого лісу може поглинути протягом року близько 1 т шкідливих газів, 8 т двооксиду вуглецю, виділяючи при цьому 6 т кисню [15], у той час як штучні системи очистки можуть уловлювати в основному лише тверді речовини [4]. Біоактивність кисню в лісовому повітрі внаслідок іонізації в 2-3 рази більша, ніж у морському [1].

Організована і контрольована рекреація чи не найкраще відповідає природоохоронним цілям, зокрема – організований екотуризм. Це “інтегруючий напрям у туристичній діяльності..., що реалізується в умовах активного перебування людини у природному середовищі не тільки з використанням його рекреаційних, пізнавальних та інших можливостей, а й з урахуванням можливості їх відновлення, зберігання і відтворення як на споглядальному, так і на практичному рівні” [3, с. 7].

Основними принципами екотуризму є [3]:

- геоекологічний (конструктивно-географічний) – базування на природоорієнтованому раціональному використанні, охороні та відтворенні природних ресурсів;
- екостабілізуючий – недопущення та мінімізація шкоди, завданої природному середовищу, що не порушує стійкості середовища;
- інтелектуально-освітній – спрямованість на масову “екологічну” [3] освіту та виховання;
- соціально-етичний – орієнтація на формування екокультури та екоетики у спілкуванні з природним середовищем;
- етноекологічний – використання етнокультурного середовища, збереження та відтворення етнокультурних традицій (обрядів, свят, пісень,

ігор, розваг тощо), раціонального етноприродокористування та охорони природи;

- економіко-розвиваючий – спрямування на ефективний стабільний розвиток тих регіонів, де він здійснюється, інвестування в охорону та відтворення довкілля.

Останній принцип свідчить про те, що екотуризм приносить прибутки місцевому населенню і місцевим органам влади, а тому заохочує їх охороняти, відновлювати і дбайливо використовувати природу рідного краю і виховує почуття патріотизму; сприяє формуванню природоохоронного світогляду у туристів і відпочиваючих.

Умови для організації масового відпочинку в Боярці та у прилеглих населених пунктах є: для сільського “зеленого” туризму та виїздів “на уїк-енд”, зокрема – на ставки рівневих заплавлених ландшафтів. Реальним є оздоровлення у санаторіях регіону. Ще за часів СРСР у Боярці було побудовано шість дитячих санаторіїв: “Барвінок” (найбільший – 300 місць), будинок відпочинку “Боярка” та ін. Лікарі вважають, що у Боярському підрайоні “м’яке повітря, насичене хвойним ароматом, мальовничі ландшафти сприяють кліматотерапії та відпочинку” [3, с. 82].

Боярські ліси можуть зацікавити і туристів-науковців, зокрема унікальними геокомплексами заказників. А залишки скіфських курганів, давніх штучних водойм VII – III століть до н. е. [2], змієвих валів X-XI століття н. е. в місті Боярці та в селах Бобриці й Віті-Поштової привертають увагу археологів. Цікавим є городище у Будаївці, історичній частині міста Боярки. У часи Київської Русі воно було фортифікаційною спорудою, а нині є пагорбом, на якому стоїть місцева Свято-Михайлівська церква і розміщений старий цвинтар. Городище охороняється державою як історична пам’ятка.

Сусіднє геопросторове положення Боярського підрайону – поряд із Києвом – є зручним для майбутнього приваблення у боярський рекреаційний бізнес закордонних туристів, адже більшість іноземних гостей України приїждять саме до столиці. Необхідно лише створити сприятливі умови для їх перебування у підрайоні й провести рекламну кампанію.

Втім, Боярку вже тепер регулярно відвідують іноземці – туристи з КНР. Їх цікавлять експозиції місцевого краєзнавчого музею, оскільки його створено на базі літературно-меморіального музею М. О. Островського – людини, дуже шанованої у Китаї. Оглядають китайські туристи також боярські пам’ятники: П. Корчагіну (архітектор А. Харченко, скульптор А. Ігнащенко; 1979 р.) і паровоз К-15776. Цей паровоз – “кукушка”, що особливо приваблює до себе дітлахів, – єдина машина такої серії в Україні. Він встановлений 1989 року на вічну стоянку в місті Боярці, як символ одного з багатьох міфічних подвигів радянських комсомольців.

Але через півтора десятка років паровоз залишив свою “вічну стоянку”. Тепер він встановлений поряд із приміщеннями оновленої залізничної станції міста. Перебуваючи на новому місці, паровоз скоріш за

все нагадуватиме майбутнім поколінням про історію української залізниці, а не про радянські міфи.

Реальні історичні та культурні цінності зберігає Боярський краєзнавчий музей. Його колекція, що налічує понад 9 тисяч предметів основного та науково-допоміжного фондів, має багатий атрактивний потенціал для гостей міста і жителів краю.

В урочищах боярського лісу трапляються вирви від бомб, траншеї та окопи, що залишилися з часів другої світової війни. Ще й сьогодні можна побачити у стовбурах сосен кулі та осколки.

Наймальовничіші урочища боярських лісів, що здавна перебували у виокремленому приватному чи монастирському природокористуванні, дотепер відомі як *лісові дачі*. Недалеко від контори Жорнівського лісництва розташований дендропарк, де ростуть дерева понад 130 видів хвойних і листяних порід. Багато тут екзотів: ялина блакитна, модрина, смерека, ялівець, туї різних видів, дуб північний.

Двічі на рік біля ріки Ірпеня у Жорнівці проводить весняний та осінній туристичні зльоти боярський туристичний клуб «Іскра». Цей клуб є громадською організацією. Він був заснований в 1980 році при Київській обласній федерації туризму. Основні завдання діяльності клубу нині: сприяння духовному вихованню підростаючого покоління, реалізація програм національно-культурного розвитку та розвитку фізичної культури і спорту.

Вирощувальний став рибгоспу “Забір’я” № 4 і нагульний № 5 мають також рекреаційне функціональне призначення. Їх використовують любителі рибальства, за плату.

Перспективним напрямом розвитку рекреації у Боярському природно-господарському підрайоні є рибальство у зимовий період. Рекреанти можуть відвідувати багаті на рибу бобринські ставки в супроводі інструктора, що ознайомить їх із секретами зимової риболовлі. У Фінляндії ціна таких послуг, що надаються групам із 5-20 туристів і тривають 4 години, складає від 110 євро на людину. У ціну входить: одяг і спорядження, послуги інструктора, страховка, легке харчування і лише по одній райдужній форелі на учасника [9].

Перспективними є організовані прогулянки взимку по лісі у снігоступах стежками диких тварин. У цей час можна побачити сліди косуль, диких кабанів, лисиць, зайців і, навіть, лосів.

У країнах західної Європи така прогулянка тривалістю 5-6 годин для групи із 5-6 чоловік коштує від 135 євро на людину. У ціну входить: прокат захисного зимового одягу білого кольору – комбінезону, рукавиць, взуття, шапки, а також бінокля, рюкзака, снігоступів; послуги інструктора, транспортування рекреантів у район зимування копитних тварин, забезпечення туристів легким закусками і кавою [8].

Ландшафти Боярського підрайону мають значний рекреаційно-господарський потенціал, особливо виразний у лісових геокомплексів, використовуваних стихійно, тому у кількісному виразі ще не з’ясований.

Є свої проблеми з охороною біоти боярських лісових урочищ від негативного впливу стихійної рекреації. Так, улітку у вихідні дні в лісах підрайону буває багато рекреантів, чимало з них – на власних авто, мотоциклах; нерідко вони беруть із собою собак, вмикають гучну музику. Це завдає великої шкоди тваринам, особливо коли у них малеча. Були випадки, коли через таких горе-туристів кілька сімей бобрів покинули улюблені місця у Хотівському лісництві.

Природні й антропогенні стани ландшафтів підрайону. Подолання наслідків впливу різноманітних негативних процесів і явищ на довкілля потребує здійснення аналізу сучасного стану ландшафтних комплексів.

У природному стані для Боярського підрайону характерним є переважання у ландшафтній структурі хвойно-широколистянолісових геокомплексів (їх часто не зовсім точно називають мішаними лісами). Хоча фактично, знаходячись у перехідній смузі між лісовою та лісостеповою зонами, боярські ліси є переважно дубово-сосновими: 85,5 % їх деревостану складає сосна звичайна, 10,7 % – дуб звичайний.

Ландшафтні комплекси Боярського природно-господарського підрайону сформувалися в умовах помірно теплого клімату. Для нього характерне співвідношення тепла і вологи, близьке до оптимального для проростання високопродуктивних лісостанів. Літогенною складовою цих ландшафтних комплексів є водно-льодовикові й алювіальні антропогенні відклади легкого механічного складу, на яких утворилися дерново-підзолисті ґрунти під дубово-сосновими лісами [6].

Палеоландшафтознавчі дослідження показують, що лісові природні комплекси переважали на території, де розташований тепер Боярський підрайон, вже під час оптимуму оксько-дніпровського міжльодовиків'я. Найпоширенішими тут були хвойні ліси з поодинокими деревами листяних порід. Судячи зі складу спорово-пилкових спектрів, що використовуються для реконструкції рослинності минулого [13], основною лісоутворюючою породою тут була сосна, зокрема – сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.) та інші її види. Місцями у складі хвойних порід траплялися у невеликій кількості різні види темнохвойних дерев: ялини (*Picea* sp.) і ялиці (*Abies* sp.), – що нехарактерно для теперішніх лісових ландшафтних комплексів підрайону. Із представників широколистяних порід у часи згаданого міжльодовиків'я в лісах зростали: дуби (*Quercus* sp.), липа серцелиста (*Tilia cordata* Mill.) і широколиста (*T. platyphyllos* Scop.), граби (*Carpinus* sp.).

За радянських часів у Боярському лісгоспі широко практикувалося створення лісових культур. Відповідно до результатів лісовпорядкування 1998 року, 69 % вкритої лісом площі Боярської лісодослідної станції складають лісові культури. Використання найпоширенішої схеми змішування рядів саджанців дерев при штучному лісовідновленні призвело до формування на місці природних дубово-соснових лісостанів майже чисто соснових насаджень. Такі лісові ценози несхожі на природні. Вони біотично нестійкі, потерпають від шкідників, хвороб і пожеж.

Зведення лісової рослинності та перетворення природних ландшафтних комплексів Боярського природно-господарського підрайону (здебільшого у північній його частині, де переважають рівневі межирічні місцевості) на теперішні сільськогосподарські угіддя докорінно змінює тип рослинності. Тепер у антропогенному стані ці ландшафти замість деревної (лісової) мають трав'яну (фактично лучно-степову) рослинність.

Широкі заплави найбільших річок підрайону – Ірпеня та його правої притоки Бобриці – у природному стані були зайняті ландшафтними комплексами долинних боліт. Тепер заплави цих річок перетворені господарською діяльністю людини і набули зовсім іншого статусу через істотну зміну режиму зволоження, умов міграції хімічних елементів, теплового режиму, типу рослинності, генетичного профілю ґрунтів тощо.

Водно-болотні ландшафтні комплекси долини річки Ірпеня у середині минулого століття були осушені з перетворенням типу рослинності із болотного на трав'яний. Тепер ці ландшафти використовуються як сільськогосподарські угіддя для розвитку пасовищного господарства, і не лише екстенсивного.

Долина р. Бобриці у другій половині ХХ-го століття була затоплена каскадом ставків. В антропогенному стані і супераквальні заплавні, і річкові субаквальні *природні* ландшафтні комплекси перетворилися у ставкові наземно-аквальні. Періодична затоплюваність заплави річки (переважно під час весняного сніготанення, наслідком якого була повінь) змінилася тепер періодичним короткотривалим спаданням води (пізно восени – коли погодні умови не сприяють просиханню ґрунту). Таким чином, заплавні ландшафти зазнали значного перетворення.

Змінилися річкові ландшафтні комплекси: різке уповільнення швидкості циркуляції води і зростання площі водного дзеркала призвели до неприродно інтенсивного прогрівання водних мас і відповідно зростання випаровування води. Це, у свою чергу, зумовило зміни рослинного, мікроорганізмного та, в поєднанні зі штучним добором людини, тваринного компонентів акваторіальних ландшафтних комплексів. Надмірне випаровування води спричинило зміни мікроклімату навколишніх місцевостей.

Втім, перетворення заплавних болотних ландшафтів на каскад ставків не можна вважати докорінним, як осушення для потреб сільського господарства. У частково затоплених геокомплексах певною мірою зберігаються умови для розвитку вологолюбних організмів, накопичення торфу із привнесенням поживних речовин водами річки тощо. А відкриті водні ділянки, хоч і невеликі за площею, для болотних ландшафтів притаманні.

У функціонуванні антропогенно змінених ландшафтних комплексів Боярського підрайону простежується тенденція до набуття ними станів, близьких до природних. Це наслідок прояву відновлюваності – однієї із динамічно-еволюційних властивостей ландшафтів. Вона зумовлює постійну історичну мінливість у співвідношенні наявних природних і антропогенних чинників формування геокомплексів і їхніх станів.

Відновлюваність – це об’єктивна природна здатність ландшафтного комплексу повертатися до стану, наближеного до первинного, без будь-якого зовнішнього втручання, лише за потенціалом власних природних властивостей [10].

Наближення ландшафтів до природного стану починається із відновлення рослинного компоненту, що є індикатором відновлення всього геокомплексу [10]. Слідом за рослинністю відновлюються властивості ґрунтового компоненту: режим його зволоження, щільність, кислотність, запас гумусу, структура генетичних горизонтів. Поступово відновлюються й інші геокомпоненти. Такі закономірні зміни компонентів ландшафту визначаються поняттям ландшафтної сукцесії [11].

Тенденції до відновлення природної рослинності можна простежити у різних геокомплексах Боярського підрайону. Ставки у заплаві Бобриці й осушувальні канали у заплаві Ірпеня заростають осоково-очеретяною рослинністю. На покинутих городах дачних ділянок між угіддями Жорнівського і Дзвінківського лісництв з’явилися молоді дерева берези повислої і зарості чагарників – рокитника руського, бузини чорної та інших. У соснових лісостанах часто трапляється молода поросль листяних дерев, щоправда – переважно дуба північного, який не є природним для ландшафтних комплексів підрайону. Проте участь рослин екзотичних видів у відновленні геокомплексів не дивна, оскільки “у процесі відновлення ландшафти не повертаються до первинного стану, з якого вони були виведені в результаті певного впливу або комплексу впливів. Цей стан може бути лише наближений до первинного” [10, с. 38].

Підсумки. Раціональне рекреаційногосподарське природокористування у придатних для її розвитку регіонах чи не найкраще відповідає вимогам щодо невиснажливого господарювання. Розвиток такої галузі сприятливий “для досягнення високої економічної ефективності та екосередовищної безпеки” [7, с. 123]. Ландшафтні комплекси Боярського підрайону придатні для розвитку в їхніх межах рекреації, і всі ці ландшафти знаходяться поблизу Києва.

Боярський підрайон досить показовий щодо ландшафтного різноманіття, його геокомплекси заслуговують докладного вивчення і збереження. Значна частина боярських ландшафтів має рекреаційну та зокрема естетичну цінність, що потребує охорони і збереження – така практика віддавна поширена урядами західноєвропейських держав і США. Багато ландшафтних комплексів заслуговують охорони як історичні урочища, з метою збереження їх як ландшафтного середовища, характерного для історичного минулого усього регіону.

Екостани ландшафтних комплексів, наближені до природних, у Боярському підрайоні зберігають деякі урочища хвойно-широколистяних лісів. Вони – найпривабливіші для рекреантів. Зведення лісової рослинності та перетворення природних ландшафтних комплексів підрайону на теперішні орні угіддя істотно змінило тип рослинності – замість деревної (лісової) рослинності боярські ландшафтні комплекси мають тепер трав’яну

(фактично лучно-степову) рослинність. Докорінних перетворень зазнали водно-болотні та лучні ландшафтні комплекси у заплавах найбільших річок підрайону – Ірпеня та Бобриці, бо заплава Ірпеня осушена, а Бобриці – затоплена ставками.

Список літератури

1. *Бондаренко В. Д.* Ліс і рекреація в лісі : Навч. посібн. / В. Д. Бондаренко, О. І. Фурдичко. – Львів : Світ, 1994. – 232 с.
2. Боярка // Курорты. Энциклопедический словарь / Главн. ред. Е. И. Чазов. – М. : СЭ, 1983. – С. 81-82.
3. *Дмитрук О. Ю.* Екологічний туризм у системі суспільно-економічних відносин / О. Ю. Дмитрук // Економічна та соціальна географія. – 2001. – С. 89-95.
4. Довкілля Івано-Франківщини. Економічна доповідь. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2003. – 47 с.
5. *Зубкова Т.* Боярка : Фотоподорож по місту /Т. Зубкова. – К., 1993. – 16 с.
6. *Маринич А. М.* Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / Маринич А. М., Пащенко В. М., Шищенко П. Г. – К. : Наук. думка, 1985. – 224 с.
7. *Пащенко В. М.* Методологія та методи наукових досліджень / В.М. Пащенко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. – 256 с.
8. По следам диких северных оленей // Зима в Финляндии. Бескрайний снежный рай. – СПб. : Центр по развитию туризма Финляндии, 2004-2005. – С. 74.
9. Сафари на рыбалку // там же. – С. 77.
10. *Сорокіна Л. Ю.* Принципи оцінювання здатності ландшафтів до самовідновлення / Л. Ю. Сорокіна, В. В. Родіна // Підготовка рекомендацій щодо проведення оцінки сучасного стану природних ландшафтів: Звіт про НДР (пром.жн.); Ін-т географії НАНУ. – № ДР 0104U006211. – К., 2004. – С. 38-40.
11. *Сочава В. Б.* Введение в учение о геосистемах / В. Б. Сочава. – Новосибирск : Наука, 1978. – 319 с.
12. *Марченко В. В.* Боярські ландшафти. Проблеми довкілля, методи оцінювання, потенціали землекористування / В.В.Харченко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2008. – 172 с.
13. *Хомутова В. И.* Палеогеография и биостратиграфия осадков озёр лесной (таёжной) зоны европейской части СССР на основе спорово-пыльцевого анализа : автореферат дисс на соискан. уч. степени д-ра геогр. наук: 11.00.04 / В.И. Хомутова ; Отд-ние географии Ин-та геофизики им. С. И. Субботина АН УССР. – К., 1989. – 48 с.
14. *Черниш І.* Щороку Україну відвідує 24,6 млн. туристів / І. Черниш // Українські національні новини. – 18.09.2013. // www.unn.com.ua/uk/news/1251038-schoroku-ukrayinu-vidviduye-24-6-mln-turistiv
15. *Чорненька Н. В.* Природні передумови розвитку рекреації в Івано-Франківській області / Н.В. Чорненька // Фіз. географія та геоморфологія. – 2005. – Вип. 47. – С. 205-209.

Харченко В. В. Екостани прикиївських рекреаційно використовуваних ландшафтів. Розглянуто рекреаційні ресурси прикиївських ландшафтів на прикладі Боярського природно-господарського підрайону. У статті проаналізовані екостани рекреаційно використовуваних ландшафтів підрайону. Показано деякі приклади природного відновлення ландшафтних комплексів після припинення їх господарського використання.

Ключові слова: екостани ландшафтів, природні й антропогенні стани ландшафтів, докорінні перетворення геокомплексів, відновлюваність ландшафтів, рекреаційні ресурси, рекреаційногосподарський потенціал, екотуризм.

Kharchenko V. V. Ecoconditions of recreational landscapes of Kyiv suburban region. Structure of recreational resources of landscapes of Kyiv suburban region are considered on example of Boyarka natural-cultural subregion. Ecoconditions of recreational landscapes of subregion have been noted in the article. Some examples of natural regeneration of landscapes after cessation of the economic use are shown.

Харченко В. В. Экоостояния прикиевских рекреационно используемых ландшафтов. Рассмотрено рекреационные ресурсы прикиевских ландшафтов на примере Боярского природно-хозяйственного подрайона. В статье проанализированы экоостояния рекреационно рекреационно используемых ландшафтов подрайона.

Показано некоторые примеры природного восстановления ландшафтных комплексов после прекращения их хозяйственного использования.

Ключевые слова: экосостояние ландшафтов, природные и антропогенные состояния ландшафтов, существенные преобразования геокомплексов, восстановления ландшафтов, рекреационные ресурсы, рекреационно-хозяйственный потенциал, экотуризм.

Надійшла до редколегії 13.11.2013

УДК 551.40

Бездухов О. А.

*Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя*

ВПЛИВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА РОЗВИТОК КРИЗОВИХ ЕКОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Ключові слова: кризові еколого-геоморфологічні ситуації, сільськогосподарське землекористування, ерозійні процеси, екологічна стійкість земельних ресурсів, оптимізація структури сільськогосподарського землекористування

Постановка проблеми. Потреба еколого-геоморфологічного дослідження агроландшафтів у конструктивно-географічному контексті визначається політико-економічними трансформаціями українського суспільства й усвідомленням необхідності формування оптимальних екологічних умов середовища життя людини і забезпечення сталого розвитку. Актуальність такого дослідження обумовлюється виникненням ряду проблем, таких як:

- загострення проблем сільськогосподарського землекористування і поширення практики екологічно нерегламентованого і нерационального використання природних ресурсів;
- техногенна активізація несприятливих геоморфологічних процесів, зокрема ерозії, підтоплення, зсувів, осідання тощо;
- кризовий екологічний стан природного, у т.ч. геоморфологічного середовища внаслідок інтенсифікації техногенних впливів, який призводить до складних економічних і соціальних проблем;
- необхідність удосконалення дієвих механізмів зміцнення екологічної безпеки в сільськогосподарському землекористуванні.

Вважається, що північно-східна частина країни (де розташована Чернігівська область) характеризується порівняно сприятливими екологічними показниками, за винятком хіба що радіоактивного забруднення. Проте, це зовсім не так. Зміна історично сформованого співвідношення земельних угідь різних категорій, а також концентрація сільськогосподарських площ сприяли посиленню шкідливої дії кліматичних чинників. Останнім часом значної шкоди завдають посушливі явища та